

ALTYN QALAM

Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал

Ақпараттық Мәдениет
№2(1) ақпан 2025

индекс: 76225

ШАЛАБАЙ МАҚСАТ ҒАЛЫМҰЛЫ

Маңғыстау облысы, Түпқараған ауданы
Ақшұқыр мектеп-лицейінің
тарих пәнінің мұғалімі

Арысова Асем Даулетбаевна
Маңғыстау облысы. Түпқараған ауданы
Ақшұқыр ауылы
“Керемет2” бөбекжай бақшасы
Тәрбиеші

Мектепке дейінгі балалардың тілін дамыту

Мектепке дейінгі кезең – баланың тілін қалыптастыру мен дамытудағы маңызды уақыт. Осы кезеңде баланың сөйлеу қабілеті қарқынды дамып, сөздік қоры кеңейеді, сөйлеу дағдылары қалыптасады. Баланың тілін дамыту – оның ойлау, қарым-қатынас жасау және әлеуметтік бейімделу қабілетін нығайтуға септігін тигізеді. Тілдің дамуы баланың қоршаған ортадағы адамдармен қарым-қатынас жасауына, өз ойын анық әрі нақты жеткізуіне мүмкіндік береді. Бұл тұрғыдан алғанда, тілдік дағдыларды ерте жастан бастап дамыту маңызды. Бұл баланың мектепке дайындығын жақсартып, кейінгі білім алу үрдісін жеңілдетеді.

Балалардың тілін дамыту әдістері: Оқумен және ертегілермен таныстыру. Балаларға жас ерекшелігіне сай ертегілер мен әңгімелер оқып беру олардың сөздік қорын арттыруға көмектеседі. Ертегілер арқылы бала жаңа сөздермен, сөйлем құрылымдарымен танысады. Сонымен қатар, әдеби шығармалар балалардың қиялын дамытып, эмоциялық интеллектісін нығайтады. Оқыту барысында дыбыстық кітаптар мен бейнеоқуларды пайдалану да тиімді. Балалар тыңдау арқылы сөздерді жақсы меңгереді, ал иллюстрациялар олардың түсіну қабілетін арттырады. Сұрақ-жауап әдісі. Баламен үнемі сұхбаттасу, оны сұрақтар қоюға ынталандыру – сөйлеу қабілетін жақсартады. Ашық сұрақтар қою арқылы бала ойын еркін жеткізуді үйренеді. Мысалы, «Бұл суретте не көріп тұрсың?», «Оқиға қалай аяқталуы мүмкін?» деген сұрақтар баланың логикалық ойлау қабілетін жетілдіреді. Сондай-ақ, ата-аналар мен тәрбиешілер баланың жауабын толықтыруына және өз ойын егжей-тегжейлі баяндауына мүмкіндік беруі тиіс.

Тілдік ойындар. «Кім көп сөз біледі?», «Жұмбақ шешу», «Сурет бойынша әңгіме құрау» сияқты ойындар баланың логикалық ойлауын және сөздік қорын байытады. Баланың қызығушылығын оятатын ойындар арқылы оның тілін дамыту тиімді болмақ. Сондай-ақ, рөлдік ойындар арқылы балалар әртүрлі кейіпкерлердің орнына еніп, қарым-қатынас жасау дағдыларын жетілдіреді. Диалогтық қарым-қатынас. Бала үлкендермен және құрдастарымен қарым-қатынас жасағанда тілін дамытады. Онымен сөйлескенде дұрыс сөйлеу үлгісін көрсету маңызды. Әңгімелесу барысында бала жаңа сөздер мен сөйлем құрылымдарын меңгереді. Ата-аналар мен тәрбиешілер балаға әр түрлі тақырыптарда сөйлесуге мүмкіндік беруі керек. Мысалы, күнделікті өмірдегі қарапайым сұхбаттар баланың тілдік

кабілеттерін дамытады. «Бүгін бақшада не істедің?», «Қандай ойын ойнадың?» деген сұрақтар баланың жауап беру кабілетін арттырады. Жаттығулар мен артикуляциялық гимнастика. Дұрыс дыбыстау үшін артикуляциялық жаттығулар жасау пайдалы. Бұл жаттығулар ерін мен тілдің бұлшықеттерін нығайтып, дыбыстарды дұрыс айтуға көмектеседі. Мысалы, тіл бұлшықеттерін дамыту үшін «тілді жыландыкі сияқты шығару», «ерінді түтікше қылып созу» секілді жаттығулар жасауға болады. Сонымен қатар, тілдің қозғалысын жетілдіруге бағытталған арнайы жаттығуларды қолдану – дыбыстарды анық айтуға ықпал етеді.

Музыкалық және ырғақтық әдістер. Ән айту, такпақ жаттау және ырғақты ойындар баланың сөздік қорын кеңейтеді және сөйлеу ырғағын қалыптастырады. Музыкалық әдістер балалардың есте сақтау кабілетін жақсартады және тілдің эмоционалдық реңкін түсінуге көмектеседі. Әсіресе, қимылмен сүйемелденетін әндер мен такпақтар тілдік дамуға ерекше әсер етеді. Мұндай жаттығулар арқылы бала сөздерді дұрыс дыбыстауды үйренеді. Көрнекі құралдар мен техникалық құралдарды пайдалану. Суреттер, бейнероликтер, мультфильмдер мен аудио ертегілер баланың қызығушылығын арттырып, тілдік дамуын қолдайды. Заманауи технологияларды тиімді пайдалану арқылы балалардың сөйлеу дағдыларын жақсартуға болады. Мысалы, интерактивті тақталар мен планшеттердегі арнайы бағдарламалар баланың тілді үйренуіне көмек береді. Түрлі көрнекіліктер арқылы бала заттарды, түстерді, пішіндерді және эмоцияларды сипаттауды үйренеді. Ата-ананың рөлі. Баланың тілін дамытуда ата-ананың рөлі ерекше. Үйдегі қарым-қатынас барысында бала әртүрлі сөздер мен сөйлем құрылымдарын естиді. Ата-аналар балаларымен кітап оқу, әңгімелесу, бірге ойын ойнау сияқты іс-әрекеттер арқылы олардың сөздік қорын байыта алады. Сондай-ақ, баланың сұрақтарына шыдамдылықпен жауап беру, оны мадақтау және қолдау көрсету – тілдік дамудың маңызды бөлігі.

Мектепке дейінгі балалардың тілін дамыту жүйелі және қызықты түрде жүргізілгенде ғана нәтижелі болады. Ойын, әдебиет, қарым-қатынас және жаттығуларды тиімді қолдану арқылы балалардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға болады. Ең бастысы – балаға қолдау көрсету және оны тілдік ортада дамытуға жағдай жасау. Сондай-ақ, ата-аналар мен тәрбиешілер баламен үнемі қарым-қатынаста болып, оның тілі дамуына белсенді ықпал етуі тиіс. Баланың сөйлеу дағдыларының дамуы – оның болашақ жетістіктерінің кепілі. Балалардың тілін дамыту олардың танымдық және әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Сондықтан, тәрбиешілер мен ата-аналар бірлесе отырып, баланың тілдік дамуына ерекше назар аударуы қажет.

